

Insemnări Transilvănene

Să nu uităm

„Asupra Ardealului nu poate spune nimeni, decât poporul român din Transilvania, care a avut și are dreptul firesc de uni Ardealul cu Vechiul Regat, pentru a realiza țările ideale ale Unității Naționale.”

Poporul Român are acest drept, pentru că formează majoritatea locuitorilor din Transilvania, și pentru că unitatea geografică a Vechiului Regat și împrejurările sociale economice pretind această unitate...

Iuliu Maniu

în declarațiile făcute în ultimul
Consiliu de Coroană

Merele explosive

Omenirea auzise până acum istoria cu „mărul lui Adam” sau ceva despre „merele de aur” a căror poveste frumoasă.

Iată însă că unii conducători unguri, au inventat în zilele noastre și legenda merelor explosive, în împrejurări ce-i neînștește pentru totdeauna.

Dar să vorbească faptele... Se știe acum că, în lungul domeniului al îngrozitoarelor crime săvârșite de unguri, în teritoriile de sub ocupația lor, mărul din Ipp jud. Sălaj, figurează cu 155 de victime.

Au rămas în viață, ca prin minune, doar trei români.

Din amănuntele ce ni le-a împărtășit la redacție, un refugiat din Oradea, faptele s'au petrecut în următoarele împrejurări:

În timpul ocupației, o coloană de trupe ungare, a străbătut comuna Ipp, aproape în întregime, fără incidente.

Nu se știe însă, prin ce împrejurări, în timpul mersului, o căruță ce transporta muniții a făcut explozie în dreptul morii din comună, sfâșiind în bucăți trei soldați unguri.

Se înțelege că vina a fost aruncată imediat asupra Românilor, deși nimeni nu se afla în apropiere.

S'a procedat atunci la înconjurarea cu trupe a locului necrocirii pe o mare distanță spre a căuta pe cei vinovați. Deși unii dintre ofițerii unguri erau de părerea că explozia se datoră faptului că n'au fost bine împachetate, și, fiind cald, prin frecare, munițiile au făcut explozie.

Natural că n'a fost găsit nimeni vinovat fiindcă nu era de seapt.

Dar fără „țapi ispășitori” nu merge.

Și a început prigoana cercărilor în contra Românilor, timp de peste o săptămână, iarși fără nici un rezultat. În sfârșit căpeteniile „vitejilor” soldați, și-au amintit că, în intestinele soldaților uciși au văzut resturi de măr. Constatând apoi cu presu-nerile și-au închipuit că o bărbătosă natural româncă, a oferit soldaților mere unde-va pe drum în timpul intrării în comună.

În zadar le-au demonstrat Românilor, că în anul acesta n'au avut mere prin grădini, și că în regiunea aceea numai la moșia contelui Karácsonyi — pe unde au trecut soldații cu o zi înainte, sunt mere, — n'au fost crezuți! — Sentința a fost deja dată:

Românilor au oferit soldaților unguri mere, umplute cu substanțe explosive și de aici nenorocirea...

Și astfel, în ajunul Înălțării sf. Cruci, în zori de zi, pe la orele trei, la ambele capete a comunei, în casele locuite de Români, soldații unguri au început măcelul, împuscând Românilor, ori cum i-a găsit, inclusiv copii din leagăn...

Peste două ore, patruzeci de trăsuri au transportat cadavrele fraților noștri uciși, într'o groapă comună, făcută în coasta dealului din apropiere...

LIBERTATEA

Săptămâna trecută, în București, a reapărut ziarul „Libertatea” fondat la Orăștie de părintele Moța, în anul 1902.

Cine nu știe ce-a însemnat pentru noi, Românilor transilvăneni, foaia părintelui Moța, cu slova ei aleasă și totdeauna bine venită.

Căți dintre noi, nu s'a trezit în casa părintească, odată ajuns pe băncile școlii primare; silabisând Dumineca, în paginile „Libertății” sau a „Foi interesante”!

Astăzi „Libertatea” are de redactor sufletesc pe martirul Ionel Moța și apare sub îngrijirea d-lui Viorel Trifa.

Iar din grija D-nei Iridenta I. Moța, familiile legionarilor căzuți, vor primi „Libertatea” prin abonamente de onoare.

IOAN CIAMA din Vidra de Sus

Adeseori întâlneam, mai în vară, Dumineca, în drum spre catedrala ortodoxă română, un „pui de moș”, slab îmbrăcat, la gât cu o straiță pentru cerșit, purtând într'o mână două fluere, în timp ce pe cealaltă o întindea stângaci, spre a cere „un leu”.

Privirea lui îndurerată mă urmăria apoi, până după sf. liturghie, când la întoarcere se infățișa acelaș tablou.

Odată am putut afla că noul cunoscut se numește Ioan Ciama, originar din Vidra de Sus, are 11 ani, locuia împreună cu fratele său, prin strada Dorobanților și nu mânca cu zilele...

Desigur că cei câțiva gologani oferii, nu i-au alinat nici odată chinurile foamei și rușinea de a cerși pe ulițele Aradului românesc, în țara lui.

Mă gândeam însă că tot atunci, crainicii regimului de ieri, trămbițau zi și noapte rezolvarea problemei tineretului român, încadrat în „armata albă” a Sidoroviciadei.

Și n'am reușit să înțeleg nici odată, la ce ne-au folosit toate

Actualitatea meseriașilor și comercianților români

În sfârșit, problema meseriașilor și comercianților români, în adevăratul înțeles al cuvântului, bate la ușă!

Ne-a găsit, cu foarte rari excepții, foarte desorientați și, în mare măsură nepregătiți pentru a-i face față imediat și fără mari sdruccinări.

Cauzele sunt multiple, unii le cunosc, alții n'au vrut să țină seamă de ele, — dar noi nu le mai repetăm.

Bucuria ce trebuie s'o înregistram de-a fi ajuns până aici, trebuie să topească în mărini-mia ei, toate urile și nevredniciile ce ne-a desbinat, pentru ca într'un gând, și-o voință unică, să înfruntăm în totul vremile ce ne-așteaptă.

Dar ce putem face noi? se va întreba individul de pe stradă, obișnuit să cumpere pe credit lung, lung la român și numai pe bani gata la străin!

Apoi, mă rog, foarte mult.

Întâi să ținem bine în seamă faptul, că majoritatea comercianților și meseriașilor români sunt oameni care lucrează cu mijloace financiare reduse.

Trebuie sprijiniți efectiv de către toți românii, atunci când prin munca și produsele lor inspiră încredere.

Un mare serviciu li s'ar face meseriașilor vrednici, recomandându-i peste tot, atunci când merită și comparând mereu prețurile cu întreprinderile românești din aceeași branșă.

Spunem românești fiindcă numai astfel comparația poate să fie justă și deci interesantă, gândindu-ne să plătim totdeauna cca 5% mai mult, cumpărând la un român decât la străin.

Să ne desvățăm de urgisitul obicei al târguelii și a cererii de reduceri. O marfă bună, un produs lucrat cum trebuie, în mod cinstit, necesită timp și bani. Să nu uităm deci acest lucru spre a-l reclama la prețuri de băjocură, spre a ruina producătorul, forțat să-l vândă pentru a face față cheltuelilor.

Natural, că ar fi serviți deopotrivă, atât producătorii cât și consumatorii, dacă ar exista un factor de control, cum ar fi o Asociație a Meseriașilor Români, careia să i se poată cere adrese de încredere și supuse eventual reclamațiile.

N'am vrea desigur să ia exemplu dela nefericita Breaslă a tipografilor patroni, a cărei primă activitate aici la Arad, după celebrul banchet, — s'a inaugurat prin faptul scumpirii ex-

cesive a tiparului, lovind în primul rând în toate zierele românești lipsite de tipografii.

Lipsește numai un eventual control de calitate și înfrângerea speculei, pe lângă dirijarea cumpărătorilor, spre firmele românești de bună reputație.

Acetee până ar intra totul într'un făgaș normal.

Dar soluțiile sunt multe și bineînțeles cu atât mai eficace cu cât participă mai mulți oameni de bună credință și buni români la discuția lor pentru căutarea căii adevărate. În acest scop, ziarul nostru oferă în paginile sale, loc pentru discuții tuturor acelor pe care-i preocupă această problemă, rezumând totul la două întrebări:

1. Ce s'ar putea face pentru progresul meseriașilor și comercianților români? și

2. Cum am putea ajunge acest scop în împrejurările actuale?

Nădăduim că toți cei chemați își vor spune părerea, prin răspunsurile ce le vom publica în ordinea primirii, spre binele și promovarea acestor factori productivi, atât de necesari progresului în general și patriei noastre în special.

i. Filipas

parăzile, uniforme și insignele, — cum a fost rezolvită problema tineretului român, dacă lui Ioan Ciama nu i s'a rezervat altă posibilitate, de cât spre a cerși, câțiva lei, Dumineca, în timpul sf. liturghii. Și câți alții mai sunt ca el?...

„Plânge Ardealul”...

Era în primele zile ale luni Septembrie din acest an. Sdrobiți de durere, cu ochii împăienjenți în lacrimi, rătăceam adeseori seara pe strada principală a Aradului în căutarea, nu știu cui!... A nu știu ce!

Figuri întunecate pretutindeni!

Într'o seară, prin vitrine, la chioscuri peste tot o cârtică de un aspect simpatic, îmi atrăsese atenția.

Pe copertă niște caractere mari negre cu: „Plânge Ardealul”... Am cumpărat-o repede, fiind vorba de Ardealul nostru. Bucuria mi-a fost mai mare când am văzut că autorul ei este Dr. Const. Hagea, neobositul conducător al vestitei cronici „Clujul într'o săptămână” pe care le-am tot adunat, ca și când aș fi presimțit că vor fi alinaătoare, în zilele întunecate, ale suspendării ziarului „România Nouă”.

Întors acasă am parcurs în grabă paginile, încercând de cerneala tiparului:

Acelaș stil cunoscut, aceeași ținută întru demnitate românească, — toate deschizătoare de drumuri noi.

De atunci de fiecare dată, când văd cartea d-lui Const. Hagea, parcă simt o chemare la ordine, spre o veghe permanentă fiind că într'adevăr: „Plânge Ardealul” pe urma nevredniciei noastre...

i. Ip.

Decorarea foștilor membri ai Gărzilor Naționale din Ardeal: 1918-1919.

Comuna Curtici, jud. Arad.

Soldat Lucuța Florea, Julean Gheorghe, Faur Gheorghe, Acedea Teodor, Acedea Ioan, Budurizan Nicolae, Bulboacă Dumitru, Plop. P. Andrei, Socodorean Moise, Zuba T. Ilie, Zaharie Ioan, Lazăr Ioan.

Comuna Comlăuș, jud. Arad

Sergenti Ardelean Teodor. Caporal: Ioan Roman, Nodiu Gheorghe.

Fruntaș: Văscan Ilie.

Soldat: Budiu Nicolae, Bli-dișel Florea, Pera Florea, Roman Gheorghe, Bărbătei Ioan, Musca Ioan, Houț Pavel, Budiu Ioan, Zerna Pavel, Muscă Mă-năilă, Selegean Gheorghe, Crișan Pavel, Chirilă Ioan, Boar Pavel.

D. prof. Ion Chinezu a fost numit consul general cl. II și transferat ca titular al consulatului general al României din Cluj.

Nici un Român

Din capitala Ungariei, ne vin vești tot mai uluitoare despre felul cum înțeleg vecinii noștri să rezolve problema românilor rămași în Ardealul de Nord.

E drept că bănuiam dinainte cum vor trata Ungurii pe frații noștri căzuți în robie, dar speram că, totuși, după ce reprezentanții lor vor pași din nou în parlamentul dela Budapesta, nedreptățile vor fi atenuate într'o măsură oarecare.

Iată, însă, că ungurii s'au grăbit să se pună la adăpost de asemenea neplăceri și incomodări, răpind dreptul unei populații de 1400000 ca să fie reprezentată în parlament.

Românilor nu vor trimite, deci, nici un deputat în camera maghiară, probabil că vor fi dați toți peste hotare, ca să nu mai aibă nevoie de plenipotențieri.

Poate îi vor închide pe toți în temnițe, sau cine știe ce vor face cu ei, ca să le amuzească glasul.

Dar noi știm un lucru, experimentat și la noi în țară, că nici o conștiință nu poate fi arestată pentru totdeauna și că toate greșelile și ororile se răsbună.

Nici Ungaria nu îi va putea ține în temnițe pe veac, fiindcă va trebui să le deschidă curând, dacă va continua practica celei mai odioase inchiziții.

Notițe din câmpul muncii

Cu prilejul deschiderii în București, a unei cantine pentru lucrătorii din atelierul Grivița C.F.R. — D-l Vasile Iasinschi, a adresat lucrătorilor printre altele următoarele cuvinte;

„Munca, pentru că numai prin muncă se poate câștiga și pâinea și existența, sănătatea și onoarea.

„Țara a pornit astăzi pe drumul dreptății. Vă asigur că este numai drumul muncii.

Pentru această dreptate ați suferit, pentru ea ați murit.

La începutul în care suntem astăzi, vă dau un sfat: lubiți-vă între voi, ocrotiți-vă unii pe alții și nu vă urâți. Trebuie să ajungem un corp falnic cu care neamul să se poate mândri. Ascultați de superiorii, care vă iubesc și prin cari statul legionar va face pentru existența dv., ceea ce nu s'a făcut niciodată până acum.

Mergeți numai pe drumul muncii.

Desigur că fiecare dintre factorii productivi, va înțelege sem-

nificația acestui mare îndemn cuprins în cuvintele:

„Mergeți numai pe drumul muncii”.

În paginile acestei gazete, cei înhâmați la susținerea și fixarea rostului ei în viața de toate zilele, — au propovăduit același îndemn: muncă cinstită, pretutindeni și oriunde.

Scriam în articolul „Ce vrem?” apărut în primul număr al acestui ziar următoarele:

„Cultul muncii, ordinii și al cinstei îl vom propaga, dându-ne seama că numai ridicarea capacității de a concura streinul vom putea birui și propăși!

Așa să ne ajute Dumnezeu! De atunci nenumărate îndemnuri la muncă, cinste și onoare au apărut în aceste pagini.

Astăzi, vedem cu bucurie același îndemn venit de sus, cu grijă părintească dar hotărât, întru exemple.

Păun Păutu

Coloniale, Delicatese, Aromate „La Păunul de Aur” ARAD, vis-a-vis de Primăria Telefon 22-63. Coioniale, delicatese, ceai, rom, liqueur, beuturi, brânzeturi și tot felul de băcării cu prețuri modeste

Firma Serendan

textile și mărunțșuri, stofa, mătăsoasă, pânză, cârpe de cap și tot felul de textile. — Prețuri moderate.

Arad, Bul. Reg. Ferd. I. 62

La Lăcătușeria Ștefan Bulboacă mașini de gătit ARAD, Str. CRIȘAN No. 1

Ilie Moșu Textile Piața Avram Iancu

Observatorul

meseriașilor și comercianților români

Reîncepem astăzi sub un climat mai promițător, înfățișarea preocupărilor de fiecare zi a meseriașilor și comercianților noștri.

În aceste timpuri aspre, în aceste ceasuri de veghe statornică, a fi bun român, să însemneze și un sprijin efectiv, după posibilitate, a industriei și comerțului românesc, reprezentate prin meseriași vrednici, hotărâți a face cinste muncii românești prin produsul mâinilor lor.

INTREPREZUR

Intreprindere de lucrări cu geamuri. — Cadrări speciale sticlărie și porțelanuri Arad, Bul. Reg. Ferd. 43.

D-trie Manea MODĂ BĂRBĂTEASCĂ B-dul Regina Maria 8

Pentru atingerea acestui scop este o singură soluție: strângerea rândurilor și luând exemplul minorității, să ne călduzească o singură deviză:

Românii să sprijinească industria și comerțul românesc!

Din partea noastră, ne vom strădui să publicăm săptămânal în acest loc, o listă a factorilor productivi Români, pe ramuri de activitate.

Desigur însă că cea mai bună recomandare e vrednicia lor cinstea profesională.

Călăuza noastră

Barbieri: Ana Axentie Calea Aurel Vlaicu 18

Milorad Ghiuchici Str. Bisericii (Gaiu) 100

Croitori pt. domni: Ștefan Coroban Str. Vasile Goldiș

I. Cheverişean B-dul Regele Ferdinand 3

Simeon Stupariu Str. Crișan

Gh. Mocuța B dul Regelele Ferdinand 6

Croitori dame: Gheorghe Budean Piața Avram Iancu 1

Ecaterina Budiu Str. I. G. Duca

Comercianți sticle: Ioachim Tulbure B-dul Regele Ferdinand

Moară de vată: Petru Mezei Calea Aurel Vlaicu 202

Depozite de lemne de foc: Petru Tămășdan Calea Aurel Vlaicu

M Pâncotan Str. Mircea cel Bătrân

Electro-tehnică: Gh Zârna B-dul Regele Ferdinand 44

Pantofari: Gh. Ilica Str. Vasile Goldiș

Simion Bătrâna Str. Meșianu

Rotari: Petru Mihailoviciu Str. Bisericii 121 (Gaiu)

Restaurante: „București” TR. CRISTEA. — Piața A. Iancu

„Taverna” PAVEL PECICAN. Piața A. Iancu

„Provincia” P. FICA — Bd. Reg. Ferd. 63-65

Firma Bălașiu

Prăvălie de textile. Execută după comandă ornate și prapori Bisericești B-dul Reg. Ferdinand 50.

Pământul țaranului

Prin ziare s'a scris că Ungaria are de gând să anuleze reforma agrară din Ardealul de Nord rămas ungușilor.

Informația asta s'a dovedit a fi mincinoasă, pentru că ungușii au găsit o soluție mult mai bună pentru a pune mâna pe pământul țarilor români.

S'au gândit ei, că o lege pentru anularea reformei agrare ar atrage atenția țarilor maghiari din Ungaria, care se gândesc de mult să capete pământul cuvenit după ori ce lege omenească.

Și ca să înconjoare asemenea discuții delicate, care trezesc poftă oprite în Ungaria, guvernul dela Budapesta a anulat mai practic reforma agrară făcută în România.

Așa, peste noapte ungușii gonec peste graniță pe toți țararii români.

Sate întregi au fost, astfel, golite de români, pământurile reintrând în proprietatea foștilor stăpâni, adică a grofilor, care sug sângele poporului maghiar de jos.

Dar există încă o dreptate nevăzută în lume, care cade ca trăsnetul tocmai atunci când te aștepti mai puțin.

Trăsnetele acestea au să-iloavească pe nelegiuții dela Budapesta, care au luat bucata de pâine dela gura atâtor familii nevinovate.

Francisc Martics

Croitorie pentru domni și dame ARAD, Bdul Reg. Ferd. I. No. 5,

FAPTELE SĂPTĂMĂNII

Au fost depuse la Tribunalul Ilfov secția notariat, statutele și actul constitutiv al asociației Pro Transilvania, alegându-se următorul comitet de direcție: Președinte al asociației d-l Iuliu Maniu, vicepreședinți d-l Gheorghe Brătianu și d-l Ion Mihalach, secretar general d-l Gh. Pop și casier d-l ing. Ștefan Mihăilescu,

Adeziunile la această asociație vor fi adresate secretarului general d. Gh. Pop, fost ministru, în București, str. C. R. Rosetti No. 32.

Duminecă s'a desfășurat la Budapesta o mare manifestație anti-românească, la care a participat în special tineretul în număr de cca 5000 persoane.

După o telegramă sosită din Budapesta se confirmă că din Gherla au fost expulsați absolut toți Români.

D. dr. Emil Monția, noul primar al Aradului, și-a luat Joi postul în primire, după ce a depus legiuitul jurământ, în fața d-lui prefect dr. Ilie Rotea.

Presa germană, printre care semi-oficiosul „Berliner Börsenzeitung” observă cu uimire, că între cei 46 deputați din Ardealul cedat se află 2 germani și și nici un român.

In atenția oficiului județean I. O. V.

Ni se semnalează, faptul că Invalizii de război nu și-au primit încă lemnele de foc pentru care sunt îndreptățiți, conform regulamentului.

Ne facem ecoul acestora, când cerem celor chemați să binevoiască a interveni la locul în drept, pentru ca invalizii să și poată primi lemnele, acum pe timp frumos, cu spese mai puțin, să nu pățească ca anii trecuți, când primeau lemnele în ajunul Crăciunului.

Tipeiu Bodegă Strada I. Gh. Duca

„Cuvântul”

Purtat aproape trei ani prin temnițe, „Cuvântul” a țâșnit din nou la lumină, sub soarele legionar.

Nae Ionescu nu s'a mai întors din prigoană, dar moștenirea lui a rămas, ca și amintirea lui nemuritoare.

„Cuvântul” este al doilea mare ziar românesc, după „Universul” fiindcă „Timpul” lui M. Eminescu și celelalte au fost o școală, dar cu granițele legate de timpul când au apărut.

Cele două mari ziare, însă, și am mai putea adăuga „Gazeta Transilvaniei”, sunt tribune care au pregătit viitorul unui neam.

„Cuvântul” a fost o universitate liberă, de o ținută întotdeauna academică și sobră, cu un grup de gazetari și scriitori consacrați.

Defunctul Nae Ionescu, și-a făcut ziarul după chipul și asemănarea lui, adică senin și dărz, vizionar și drept judecător al oamenilor și evenimentelor.

Profesiile „Cuvântului” s'au adevărit toate, după cum s'au împlinit și cauzele pentru care a militat.

Dar Nae Ionescu a avut și o mare decepție, pe care a plătit-o țara atât de scump. Se știe la ce ne gândim. Desamăgirea a fost a tuturor.

Astăzi, însă, „Cuvântul” este organul Mișcării Legionare și decepția n'are să se mai repete.

Spuinea odată, Nae Ionescu, la Arad: „Nu sunt legionar, fiindcă sunt prea bătrân pentru calitatea aceasta, dar eu văd și simt că vine statul legionar...”

Pentru care a răbdat temnițe și s'a dus înainte de vreme. Dar a rămas „Cuvântul”.

DAN TEODOR

Instalator de apeducte și canalizare Arad, Bul. Reg. Ferdinand 50

Ion Florea Beuturi Str. Bisericii 20 Gaiu

Sfânt Vichentie Tâmplar Str. Dr. Rațiu 46

Teofil Zbârcea Tâmplar Str. A. Murășanu 1

NOȚIUNI TEHNICE

Indanthrenblau D. L. B. Plv. fein f. f. Este cel mai nou colorant indanthren albastru scos de curând de I. G. farbenindustrie a. g. care se vopsește după procedeul I. W. Este un colorant foarte buu pentru combinații. Rezistent la fier cu No, OH, la albit cu Na2 D2 și cu Na OCl. Foarte rezistent la mercurizat și la vulcanizat.

Cu acest produs se poate vopsi lână de plasmă (Zellwolle) perdele și stoffe pt. decoruri (Vorhangdecorationsstoffe) mătăsoasă naturală, cât și bumbacuri și mătăsoasă artificială.

Celitonechmarinenblau B. G. N. Tot un produs, nou I. G. colorant marine pentru mătăsoasă acetată, dar mai ieftin, egalizează bine, și are o nuanță Marine verzeu.

Crombeize M. G. Acest produs este așa zis o ușurare de vopsit în materialele de lână amestecate, ca și cu lână cu bumbac, cu mătăsoasă artificială sau lână de plasmă (Zellwolle) Acest produs este un praf galben care se disolvă foarte ușor în apă caldă, și rezistă în apă dură Se manipulează înainte de vopsit materialul, pentru ca să obținem un vopsit plin și egal, fiind foarte bun pentru aparat.

Se probează astfel; materialul bine curățat vine 1/2 oră manipulat la 85—95°c cu acest produs, spălat și uscat, p. n. vopsit, la culori închise: 5—75% Chrombeize M. G. 4% Acid acetic de 30% (6 Bé) la culori deschise: 1,5% Duisburger natr. sulf. 1% Leonil 0 lösung 4% Acid acetic 30% (6° Bé)

Se bagă materialul la 40—45°c lăsat 1/2 oră să fugă, p. n. aranjat 2-4% Metachrombeize, lăsat încă 1 oră la 25°c p. n. spălat și terminat. La vopsitul lănel se adaugă și Acid acetic, și se încălzește până la 45°c, manipulat numai o oră.

Emil Odiășia

Văd. lui Coloman Hartmann

GIUVAERGIU. Ceasuri moderne pt. perete moderne Arad, Bul. Reg. Maria 26.